

Narkotikamissbruk sådant det avspeglat sig vid läkarintyg jämlikt lagen om personundersökning i brottmål år 1954-1955 jämfört med år 1965-1966 (§4/§7-undersökning).

Av LARS LIDBERG och ANN-MARIE JONSSON

Karl-Erik Törnqvist publicerade år 1957 en undersökning rörande läkarutlåtanden enligt lagen om personundersökning i brottmål, då kallade §4-intyg. Hans uppsats är vederligt den enda publicerade detaljgranskningen av sådana intyg. I utredningen rörande det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation finnes endast en smärre sammanställning. Som ett led i en pågående studie av vid Rättspsykiatriska kliniken i Stockholm utfärdade läkarutlåtanden enligt nämnda lag, har Törnqvists originalmaterial efterhandsgranskats, vad gäller förekomsten av narkotikamissbrukare. Törnqvists material omfattar de första 200 dylika intyg, avgivna från Rättspsykiatriska kliniken efter det att på kliniken ett centralt arkiv upprättats, omfattande samtliga av klinikens läkare utfärdade intyg. Dessa 200 intyg hänför sig till tiden 1 november 1954 till 31 december 1955.

Antalet narkotikamissbrukare i intygen från denna tid har jämförts med antalet narkotikamissbrukare i motsvarande intyg 1965 och 1966, hämtade ur samma arkiv.

I läkarintygen från år 1954 och 1955 återfinnes endast sex missbrukare av amfetamin, tre procent av hela materialet. Det amfetaminpreparat som missbrukades var i samtliga fall Fenedrin, nu ej längre tillverkat. Det rörde sig uteslutande om peroralt missbruk; fem av de noterade sex missbrukarna använde preparatet såsom ett supplement till alkohol. Endast en av de missbrukande uppgav sig konsumera Fenedrin regelbundet. Denne som senare i samband med mycket omtalade trippelmordet nyligen undersöktes rättspsykiatriskt har genom åren bibehållit ett alternerande missbruk av amfetamin och alkohol. Han har aldrig hemfallit åt ett ensidigt amfetaminmissbruk.

Barbituratmissbruk återfinnes i materialet från år 1954 och 1955 i fyra fall.

Endast två morfin-missbrukare finnes i samma material samt endast en marijuana-rökare. Dessutom påträffas en missbrukare av Fenacetin. Endast de båda morfin-missbrukarna tillförde sig rusmedlet medelst injektion, i samtliga de andra fallen rörde det sig enbart om peroralt missbruk. I materialet från år 1965 och

år 1966 är frekvensen av narkotikamissbrukare starkt ökad. År 1965 var 74, år 1966 var 87 av samtliga §7-undersökta svåra amfetaminmissbrukare, vilket motsvarar en andel räknat på båda åren av omkring 19 procent. Dessa senare siffror avser endast de som injicerat amfetamin intravenöst; de amfetaminmissbrukare som endast „knaprat bit“ eller som någon gång tillfälligtvis injicerat amfetamin, är icke medräknade. De som „knaprat“ och endast tillfälligtvis injicerat amfetamin är emellertid ett relativt fåtal, under år 1965 åtta, under år 1966, sju-tton stycken. Trots den kraftiga stegring av amfetamin-missbrukare, från 3 % år 1954—1955 till 19 % år 1966, är det antal av dessa som endast tagit amfetaminpreparat peroralt, räknat på totalmaterialet av intyg, procentuellt så gott som helt oförändrat från år 1954—1955 till år 1966 (3 resp. 3,3 %). Detta framhäver just det intravenösa missbrukets starka tillvänjningskaraktär och spridningstendens.

Det preparat som klart och entydigt föredragits under år 1965 och 1966 av de missbrukande är Preludin. Då Preludin ej har funnits att tillgå har framför allt Ritalina använts. I några fall har även Ritalina ansetts vara speciellt värdefullt inför sexuella kontakter. (Påtagligt är även att många av de tilltalade som missbrukat amfetamin prisat den sexuella säkerhet och den ökade „prestationsförmåga“, som stått att vinna i samband med intravenöst amfetamin-missbruk.) Ritalina har av de flesta undersökningspatienterna emellertid oftast betecknats som mera „stress“- och ångstskapande, varför det i mån av tillgång på Preludin, undvikits. Endast då Preludin och Ritalina ej funnits att tillgå har Fenopromin dominerat, ett preparat som enligt missbrukarna främst funnits att tillgå på marknaden genom saluhållande från „legal“ forskrivning. De tider då Preludin åter varit tillgängligt har, av avancerade missbrukare, amfetaminlösningen använts som s.k. „sil-vatten“ d.v.s. som en lämplig steril och „förstärkande“ lösningsvätska åt Preludin.

Samtidigt med amfetaminpreparat har de intravenösa amfetaminmissbrukarna ofta använt andra preparat såsom s.k. avtändningsmedel. Främst har då Nembutal brukats. Mera sällan förekommer i §7-materialet regelbundet bruk av morfin och morfinersättningsmedel (då bortsett från att de flesta intravenösa amfetamin-missbrukare vid enstaka tillfällen „prövat“ morfin och morfin-ersättning. Som regel har de då „mått illa“ av morfinpreparaten).

Långvarigt blandningsbruk av amfetamin- och morfinpreparat, oftast Metadon, noterades hos 13 av de §7-undersökta år 1965 och hos 21 år 1966.

År 1965 missbrukade endast en av de samtliga §7-undersökta huvudsakligen morfin. Denne person som sedan många år varit

morfinmissbrukare var bl. a. genom sina telefonreceptinringningar från sjukhusexpeditioner, där han själv kunde svara på kontrollsamtalet från apoteket, en av de direkta orsakerna till att narkotikautskrivning genom telefonrecept starkt beskars i Sverige. Han är numera avliden, sannolikt till följd av överdosering av morfin.

År 1966 hade antalet morfinmissbrukare ökat till sex stycken. Samtliga dessa uppgav sig tillhöra den försöksverksamhet som kommit till stånd av Medicinalstyrelsen, de uppgav sig ha legal tilldelning av en psykiater i Stockholm.

Missbruk av LSD är sällsynt hos för brott häktade personer. Intet fall finnes i studerade läkarintyg (däremot har 2 sådana missbrukare under år 1967 genomgått rättspsykiatrisk undersökning vid kliniken).

Barbiturat-missbruk är även det jämförelsesvis sällsynt förekommande bland för brott häktade. Andelen barbiturat-missbrukare har i denna jämförelse något minskat under 10-årsperioden. År 1955 häktades fem stycken barbiturat-missbrukare, från vardera åren 1965 och 1966 återfinnes tre stycken barbiturat-missbrukare.

Slutligen må nämnas att i totalmaterialet återfinnes endast en missbrukare av Heminevrin i det till drygt tusen personer uppgående materialet, av vilka mer än femtio procent utgöres av svåra alkoholister.

REFERENSER

Törnqvist, Karl Erik: Om läkarintygen enligt lagen om personundersökning i brottmål.

Svensk Juristtidning 1957, vol. 4. sid. 276—281.

Statens offentliga utredningar 1959: 20. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation, Stockholm 1959.

Lars Lidberg. Ann-Marie Jonsson.